

15. PSYCHOLOGY, PEDAGOGY, EDUCATION, PHILOSOPHY AND PHILOLOGY

Bondarenko Olga

doctor of philosophical sciences, professor, the Chair of the Department of
Philosophy

Zaporizhzhya National Technical University (Ukraine, Zaporizhzhya)

SOCIO-HUMANITARIAN DIMENSION OF ABILITIES OF MODERN HIGH TECHNICAL SCHOOL GRADUATE

Бондаренко О.В.

докт. філос. наук, професор, завідувач кафедри філософії

Запорізький національний технічний університет

СОЦІОГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР ЗДІБНОСТЕЙ ВИСПУСКНИКА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Actual ideas about the place and role of teaching socio-humanitarian disciplines in the technical high school of Ukraine are analyzed. Proceeding from the competence approach in the system of modern higher education, the specificity of acquiring technical higher education of universal general competencies of the socio-humanitarian dimension is revealed.

Key words: *higher education, competence approach in higher education, the newest educational technologies, higher school of Ukraine, socio-humanitarian educational disciplines.*

У статті здійснено аналіз актуальних ідей з проблематики місця та ролі викладання соціогуманітарних дисциплін у технічній вищій школі України. Виходячи із компетентнісного підходу у системі сучасної вищої освіти, розкривається специфіка набуття здобувачами технічної вищої освіти універсальних загальних компетентностей соціогуманітарного виміру.

Ключові слова: *вища освіта, компетентнісний підхід у вищій освіті, новітні освітні технології, вища школа України, соціогуманітарні навчальні дисципліни.*

Вища освіта в Україні сьогодні – чим вона є? Студентська аудиторія, дзвоник, в аудиторію входить викладач – починається таїнство викладання, процес навчання, надання освітніх послуг...

У 1960-х рр. в США виникає поняття «компетентнісна освіта». У 1970-і рр. терміни «компетентнісна освіта», «компетенція», «ключові компетенції» почали широко використовуватися у США, Великій Британії, інших

європейських країнах – у контексті з'ясування відповідності якостей успішного професіонала конкретним замовленням наявного професійного середовища. І от наприкінці 1980-х рр. компетентністний підхід був сформульований як мета освіти, посівши у ній чільне місце, – він став позитивною відповіддю на запитання, чи можливо навчити компетенціям, які відтепер стали розглядатися як самостійні універсальні складові будь-якої успішної діяльності. Професійне середовище має чітко сформулювати свої вимоги до сфери освіти – відповідно, освіта повина знання, вміння й навички поєднати у певні компетенції, які вимагаються професійною сферою, й навчати відповідно до них. На таких засадах формуються національні освітні програми та стратегії різних країн світу – для належного задоволення освітніх потреб своїх громадян, формування й розвитку їх духовного, соціального і професійного рівнів. Тим більше, що, як вважається сьогодні, подальша доля людської цивілізації буде визначатися, найперше, високоефективними системами освіти та освітньо-інтелектуальним потенціалом людини та суспільства.

Глобалізаційні процеси сучасного світу, зокрема, глобалізація освіти, створюючи єдиний простір у сфері освіти, вимагають реформування національних систем освіти. Україна не залишилась остронь, запроваджуючи нові правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи освіти, зважаючи на досвід та здобутки інших країн світу. Так, у 2014 р. приймається Закон України «Про вищу освіту», в якому закладаються нові принципи організації та здійснення освітнього процесу у вищих навчальних закладах країни «з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях» [1].

Згідно «Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти», затверджених Наказом № 600 Міністерства освіти і науки України від 01.06.2016 р. [2], стандарт вищої освіти – як сукупність вимог до змісту та

результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів – посеред вимог до освітньої програми визначає перелік компетентностей випускника. Компетентність у цьому документі Міністерства освіти і науки України визначена як «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність й є результатом навчання на певному рівні вищої освіти». При цьому запроваджений поділ на інтегральну компетентність – як «узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності», загальні компетентності – як «універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача у різних галузях та для його особистісного розвитку» та спеціальні (фахові, предметні) компетентності – як «компетентності, що залежать від предметної області, та є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю». [2]

У світлі зазначеного вище певним питанням постає проблема частки та ролі посеред інших «загальних» (над-предметних, універсальних) компетентностей – які безпосередньо не стосуються спеціальної професійної компетентності майбутнього випускника та спрямовані на його ефективне соціальне й індивідуально-особистісне життя і взаємодію, є компетентностями «особистого самовдосконалення», й які постають «сферою відповідальності» соціогуманітрних дисциплін навчального процесу вищої школи.

«Мислити глобально, діяти локально» – є максимою сучасної освіченості. На заміну стандартизованої особистості, людині-функції, якої вимагало індустріальне суспільство, приходить всебічно розвинена, інноваційна особистість, з соціалізацією на засадах повноцінного розвитку індивідуальності. Така людина постає універсальним суспільним ресурсом сучасного нелінійного світу, такий образ людини вимагає постіндустріальна економіка. Духовна, інтелектуальна «якість» людини, так само як і її професійні

риси, у постіндустріальному (інформаційному) «суспільстві знань» – непересічний фактор суспільного та індивідуального життя.

Сьогодні все частіше лунає теза про пріоритет інтелекту, всебічної освіченості, оскільки неuczтво, невігластво, некомпетентність, необізнаність – чи не найголовніші причини дисбалансів у соціальному і політичному суспільному просторі, виникнення соціальних, економічних і техногенних катастроф. Коли проблематика компетентнісного підходу стала домінуючою в освіті, поряд із формуванням професійних якостей людини, завданнями освіти стало вважатися й формування у людини певних особистісних якостей. Чотири основні постулати, на яких має ґрунтуватися освіта, окреслені у 1996 р. ЮНЕСКО (доповідь Жака Делора міжнародній комісії з освіти), це – крім навчитися пізнавати і навчитися робити, також навчитися жити разом («загальнокультурні» компетентності) і навчитися жити (компетентності «особистого самовдосконалення») [3]. П'ять ключових компетенцій, якими мають володіти молоді європейці, рекомендовані Радою Європи [4], це – політичні й соціальні компетенції, компетенції, пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві, компетенції, пов'язані з розумінням, володінням і застосуванням сучасних інформаційних технологій та навичками критичної оцінки їх, тощо. Отже, набуття здобувачами освіти здатності застосовувати знання і вміння ефективно й творчо в індивідуально-особистісному житті, в міжособистісних відносинах, тобто у ситуаціях, що передбачають власне самовизначення та взаємодію з іншими людьми у соціальному контексті так само, як й у професійних ситуаціях, – є беззаперечним завданням сучасної системи освіти.

У технічній вищій школі компетентнісний підхід до викладання соціогуманітарних дисциплін, – які, перш за все, «опікуються» наданням загальних компетентностей, як таких, що постають універсальними й є важливими для подальшої соціальної життєдіяльності здобувача вищої освіти та для його особистісного розвитку, – має додаткові особливості, зважаючи на те, що такий вищий навчальний заклад орієнтований передусім на надання й

встановлення засвоєння здобувачами вищої освіти знань і умінь технічного характеру.

Сучасний фахівець (випускник сучасного технічного вищого навчального закладу), через об'єктивні зміни, що відбуваються у характері та змісті інженерно-технічної діяльності – нові критерії якості продукції, її економічної ефективності і соціальної цінності, враховування потреб суспільства в економічному, соціальному і культурному розвитку за течією світових тенденцій тощо, – такий фахівець має отримувати інноваційну інженерну освіту XXI ст. Інноваційна парадигма сучасної вищої технічної освіти вимагає створювати у вищому навчальному закладі умови для формування нової генерації всебічно освічених професіоналів в області інженерії, людей професійно обізнаних технічно, й при тому таких, що розуміють сучасний світ та принципи життєдіяльності у ньому, відчують тенденції розвитку соціуму, в якому виступають носіями інноваційного технічного знання, знаються на правилах життя у сучасному суспільстві з його різноманіттям культур та способів життя. Отже, для сучасного магістра технічної вищої освіти установка на професійну культуру, на саморозвиток і відповідність високому загальнокультурному рівню, напрацювання індивідуального стилю мислення й діяльності має стати пріоритетною протягом усього життя. Креативність (здатність генерувати нові ідеї), здатність до абстрактного мислення та певних способів соціально-культурного мислення, самостійність у прийнятті обґрунтованих рішень, здатність діяти соціально відповідально та свідомо, стресостійкість й ін. – оволодіння такими компетентностями є великою мірою важливим у новій моделі випускника вищого навчального закладу, особливо зважаючи на необхідність успішної професійної діяльності в умовах можливої соціально-економічної нестабільності, що є притаманним сучасній Україні.

Крім засвоєння необхідного обсягу технічних знань, у сучасному технічному вищому навчальному закладі перед студентом стоять завдання отримання широкої соціальної ерудиції та індивідуально-психологічних якостей самостійно набувати знання, генерувати нові технічні і соціальні ідеї,

проявляти ініціативу та підприємливість, вміти працювати у команді та у міжнародному контексті, вміти прогнозувати розвиток ринку інтелектуальної продукції – все це забезпечує надійну основу для здійснення ефективної й творчої інженерної діяльності. До речі, такий підхід до набуття освіченості був відомим ще у Давній Греції: «той, хто знає хімію, і нічого крім хімії, той й її знає недостатньо», звучить відомий античний афоризм.

Сучасний професіонал-творець нової складної техніки XXI ст. та складного техніко-технологічного середовища життя цивілізації XXI ст., не може бути вузьким спеціалістом. Його діяльність носить міждисциплінарний характер, інженерно-технічна справа стає свого роду гуманітарною діяльністю.

Підготовка магістрів з вищою технічною освітою, згідно з новими освітніми технологіями, у передових вищих навчальних закладах світу сьогодні здійснюється, зокрема, на концепції так званого контекстного навчання, – коли в формах навчальної діяльності студентів моделюються предметно-технологічна та соціальна складові їх майбутньої професійної діяльності. Із об'єкту педагогічних впливів студент перетворюється на суб'єкта пізнавальної, майбутньої професійної та соціокультурної діяльності, додається особистісний сенс процесу навчання. Аналогічні підходи покладені в основу концепцій нових світових освітніх технологій, таких як проблемне навчання, проектне навчання й інших [5-8]. Всі вони спрямовані на формування у студентів технічних університетів вмінь (компетентностей) самостійного мислення, інтелектуального пошуку, критичного мислення, навичок зберігання процесу мислення у ситуаціях невизначеності, оволодіння прийомами розв'язання проблем й таке інше – тобто тих вмінь, яким вчать дисципліни соціогуманітарного циклу, що викладаються в рамках освітніх навчальних програм. Суттєва роль соціогуманітарних дисциплін у системі навчання у технічній вищій школі не підлягає сумніву.

На початку XXI ст. для світового освітнього простору є характерними певні тенденції, одна з яких – це суттєве збільшення в освітньому процесі гуманітарної складової у цілому, зокрема, завдяки більш широкому залученню

до освітнього процесу навчальних дисциплін, орієнтованих на людину: філософії, психології, культурології, соціології, політології, екології, ергономіки тощо. Освітній простір стає полікультурним та орієнтованим на розвиток людини і людської цивілізації у цілому, більш відкритим до вироблення знань, наднаціональних за характером, які долучають освічену людину до світових соціальних, культурних і духовних цінностей.

Щоб якість освіти відповідала сучасним вимогам, освіті слід переходити на рейки, з одного боку, випереджаючої освіти – тобто інноваційної освіти, суттєвою складовою якої є інтеграція природничої та гуманітарної освіти, з іншого боку, розвиваючої освіти – тобто освіти з гуманістичною орієнтацією, у формі проблемного навчання, з використанням креативних освітніх технологій. «Загальні», «універсальні», «транс», «між» й такі інші, тобто над-предметні, компетентності – ними тією чи іншою мірою має оволодіти кожна людина, кожний член суспільства. «Суспільство майбутнього – суспільство знань» (Пітер Друкер) [9].

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 63.
2. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5555>.
3. Локшина О. Розвиток компетентнісного підходу в освіті Європейського Союзу / О.Локшина // Шлях освіти. – 2007. – № 1. – С. 16-21.
4. Рекомендации парламента и Совета Европы от 18.12.2006 г. о ключевых компетенциях обучения в течение жизни (2006/962/ЕС) / Пер. с англ. Р.Синельниковой [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://adukatar.net/klyuchevy-e-kompetentsii-dlya-obucheniya-v-techenie-vsej-zhizni/>.
5. Бистрова Ю.В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України [Електронний ресурс] / Ю.В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство : електрон. наук. вид. – 2015. – № 1 (4). – Режим доступу: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Bystrova.pdf>.
6. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / П.Ю. Саух [та ін.] ; ред. П.Ю. Саух. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. – 443 с.
7. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М. Пехова. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
8. Стрельников В Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ / В.Ю.Стрельников, І.Г.Брігченко. – Полтава: ПУЕТ, 2013. – 309 с.
9. Drucker P.F. The Age of Discontinuity: Guidelines to our Changing Society. London: Heinemann, 1969. – Російськомовне видання: Друкер, Питер Ф. Епоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества. – М.: «Вильямс», 2007. – 336 с.